

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบมุ่งพรรณนาปรากฏการณ์ (Descriptive Research) และการวิจัยแบบมุ่งอธิบายการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ (Explanatory Research) โดยมีรายละเอียด การดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร
3. เพื่อทดสอบ และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร

2. สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านสภาพบุคคล ปัจจัยด้านสภาพการเลือกตั้ง และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
2. หลังการทดสอบใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วคาดว่า ปัจจัยด้านสภาพการเลือกตั้ง ได้แก่ ความศรัทธาในตัวนักการเมือง ความเลื่อมใสในพรรคการเมือง ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง การเป็นสมาชิกองค์กร การช่วยโฆษณาหาเสียง การเข้าร่วมฟังการปราศรัยหาเสียง การพูดคุยเรื่องการเมือง และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ บทบาทของผู้นำชุมชน อิทธิพลของ

หวัศเนนหรือผู้มีบุญคุณ สิ่งของแลกเปลี่ยน การสัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้กับชุมชน ความสะดวกในการเดินทาง การติดตามข่าวสารทางการเมือง สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบ

3. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากร คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดยโสธร จำนวน 359,736 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดยโสธร จำนวน 9 อำเภอ โดยใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973 : 727) จำนวน 400 คน
3. การสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stages Sampling) ทำการคำนวณจำนวนหน่วยตัวอย่าง จำแนกตามเขตอำเภอ จำนวน 9 อำเภอ ใช้การสุ่มตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) ทั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการสุ่มจับสลากหมู่บ้านในแต่ละอำเภอ จำนวน 5 หมู่บ้าน รวมทั้งจังหวัดจำนวน 45 หมู่บ้าน แล้วทำการสุ่มสัมภาษณ์/สอบถามประชากรที่มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 400 คน
4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นตามแนวทางของวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ปัจจัยด้านสถานภาพทั่วไป เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มี 5 ตัวแปร ปัจจัยด้านที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งเป็นด้านสภาพการเลือกตั้ง เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการเมือง การบริหารงาน มี 7 ตัวแปร ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสนใจทางการเมืองของบุคคล ตามสถานะสิ่งแวดล้อมทางการเมือง มี 6 ตัวแปร และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง เครื่องมือเป็นแบบตรวจสอบรายการ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงว่าท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอะไรบ้าง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นตามแนวทางของวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในจังหวัดยโสธร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

5.1 การดำเนินการในระบะที่ 1 เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อทดสอบสมมติฐานเชิงทฤษฎี หรือทฤษฎีชั่วคราวที่สร้างขึ้น วิเคราะห์โดยใช้สถิติอ้างอิง ได้แก่ การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) แบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Method) และสหสัมพันธ์แคน โนนิคอล (Canonical Correlation Analysis) มีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของตัวแปรอิสระของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ข้อมูลสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัยใช้การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) แบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Method) และสหสัมพันธ์แคน โนนิคอล (Canonical Correlation Analysis) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Level of Significance) ที่ .05

5.2 การดำเนินการในระบะที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยนำผลการวิเคราะห์มาจัดทำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ร่วมกับการประมวลความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรง (Critical Incident Technique) โดยเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร จำนวน 30 คน เพื่อรวบรวมความคิดเห็นในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นำมารวมกับผลการวิเคราะห์ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมากำหนดเป็นรูปแบบในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่จัดทำขึ้น จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 วัน โดยให้แต่ละกลุ่มนั่งรวมกันร่วมกัน

วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น แล้วนำข้อเสนอผลการเสนอแนะของกลุ่มตัวเอง แล้วสรุปเป็นผลการอภิปรายทั้งหมด จัดปรับปรุงเป็นรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่สมบูรณ์ขึ้น

5.3 การดำเนินการในระยะที่ 3 เป็นการทดลองใช้ ประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแล้ว นำไปทดลองกับประชาชนกลุ่มตัวอย่างในที่นี่ คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านจันทร์เกษม ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ทดลองเป็นเวลา 3 เดือน แล้วจัดรายงานเปรียบเทียบ ทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร ตามแบบวัดซ้ำ (Repeated Measures Multivariate Analysis of Variance : MANOVA) โดยนำผลจากการเก็บข้อมูลเปรียบเทียบก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน พบว่ามี 5 ตัวแปร ที่มีผลคือ ความเลื่อมใสในพรรคการเมือง อิทธิพลของการสัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้ชุมชน ความศรัทธาในตัวนักการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง และความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ผู้วิจัยได้ทดสอบสมมติฐาน ด้วยวิธี Stepwise Statistics ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยทราบผลของปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด เรียงตามลำดับ มี 3 ตัวแปรที่มีผล คือความเลื่อมใสในพรรคการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง และความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามการทดสอบสมมติฐาน ด้วยวิธี Stepwise Method โดยทราบผลของปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด เรียงตามลำดับข้างต้น

6.2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสม

6.2.1 สร้างรูปแบบการพัฒนาค้านความเลื่อมใสในพรรคการเมือง มีกิจกรรมการอบรมสัมมนา 3 กิจกรรม คืออบรมหัวข้ออุดมการณ์ หลักการ และวิธีการพรรคการเมือง

เกี่ยวข้องกับสมาชิก อบรมหัวข้อการบริหารพรรคการเมือง และการศึกษาคูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญด้านพรรคการเมือง จัดอบรม 3 วัน

6.2.2 สร้างรูปแบบการพัฒนาด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง มีกิจกรรมการอบรมสัมมนา 2 กิจกรรม คือการอบรมหัวข้อการติดตามข่าวสารทางการเมืองและ การอบรมการสร้างทักษะในการเป็นพลเมือง และการสร้างทัศนคติหรือเจตคติต่อประชาธิปไตย จัดอบรม 1 วัน

6.2.3 สร้างรูปแบบการพัฒนาด้านความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง มีกิจกรรมการอบรมสัมมนา และการศึกษาคูงาน คือการอบรมหัวข้อความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง และการศึกษาคูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมทางการเมือง จัดอบรม 2 วัน

6.3 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร ได้ทำการทดลองกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้คือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านจันทร์เกษม ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยเปรียบเทียบ ความเต็มใจในพรรคการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง และความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองก่อนและหลังการทดลองรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผลจากการวิเคราะห์ การดำเนินงานทั้ง 3 ด้าน การทดลองมีผลด้านความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. การอภิปรายผล

7.1 การอภิปรายผลจากการวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธร มี 2 ปัจจัยคือด้านสภาพการเลือกตั้ง และด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง โดยมี 5 ตัวแปรที่ผลการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) มีค่าสหสัมพันธ์แคน โนนีคอล (Canonical Correlation Analysis) เท่ากับ 0.995 ที่แสดงว่าตัวแปรทั้ง 5 มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สูงถึงร้อยละ 99 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดทำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่สามารถควบคุมได้ 3 ตัวแปร โดยสรุปผลการอภิปรายได้ดังนี้

7.1.1 ความเลื่อมใสในพรรคการเมือง ผลการทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์จำแนกประเภท พบว่ามีค่าน้ำหนักอิทธิพลที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากที่สุด เท่ากับ 0.11 และเมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรตามแบบวัดซ้ำ และการทดสอบค่าเฉลี่ยทีละตัวแปรย่อย พบว่าผลการดำเนินงานการทดลองก่อนและหลังดำเนินการทดลองมีผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ เลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรทซ์ (Lester W. Milbrath. 1968 : 153) บุคคลมีความเลื่อมใสในพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง และยังมีแนวโน้มที่จะมีความสนใจทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นด้วย

7.1.2 การติดตามข่าวสารทางการเมือง ผลการทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์จำแนกประเภท พบว่ามีค่าน้ำหนักอิทธิพลที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เท่ากับ 0.10 และเมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรตามแบบวัดซ้ำ และการทดสอบค่าเฉลี่ยทีละตัวแปรย่อย พบว่าผลการดำเนินงานการทดลองก่อนและหลังดำเนินการทดลองมีผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ กมล สมวิเชียร (2516 : 91) กล่าวไว้ว่า อิทธิพลของสื่อมวลชน มีบทบาทในการถ่ายทอดข่าวสารความเคลื่อนไหวและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมือง ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับวิถีชีวิตและค่านิยม เพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ถือเป็นตัวจักรที่สำคัญในการให้ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง ทศนคติ แบบแผนในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน และจากแนวคิดของ เจมส์ เดวิด บาร์เบอร์ (James David Barber. 1972 : 27) กล่าวว่าค่านิยมของคนในสังคม ก็มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่จะกระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกร่วมด้วย นอกจากนี้ ลีทรี ฟันซ์ พุทธหุน (2541 : 373-374) ที่กล่าวว่า การสื่อสารช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคล การสื่อสารทางการเมืองก็เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองเช่นกัน

7.1.3 ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ผลการทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์จำแนกประเภท พบว่ามีค่าน้ำหนักอิทธิพลที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เท่ากับ 0.10 และเมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรตามแบบวัดซ้ำ และการทดสอบค่าเฉลี่ยทีละตัวแปรย่อย พบว่าผลการดำเนินงานการทดลองก่อนและหลังดำเนินการทดลองมีผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahl. 1961 : 120) ที่เชื่อว่าในประสิทธิภาพทางการเมือง และการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองทั้งสองมีอิทธิพลต่อกันและกัน ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง

ทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ทำให้เชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้นไปด้วย และจากแนวคิดของแองจัส แคมเบลล์ คอนเวอร์ มิลเลอร์และสโต็ค (Angus Campbell, P.E. Converse, W.E. Miller and D.L. Stokes. 1964 : 119) ที่กล่าวว่าบุคคลเชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ เป็นคนที่มีประสิทธิภาพในทางการเมือง (Political efficacy) นอกจากนี้ ฌรงค์ ลินสวัสต์ (2539 : 123) กล่าวว่าบุคคลที่สนใจการเมือง มีความเข้าใจการเมือง เชื่อว่าตนเองมี ประสิทธิภาพทางการเมือง มีความศรัทธาในกระบวนการทางการเมืองและตัวนักการเมือง และคิดว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ของตน เป็นคนที่มีความสามารถในการเข้าสังคม และเป็นคนที่มีความหวังในชีวิต

7.2 การอภิปรายผลการทดลองเปรียบเทียบ ในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ไปทดลองกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านจันทร์เกษม ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการทดลองใน 3 ด้าน คือความเลื่อมใสในพรรคการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง และความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง การทดลอง เปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง ใช้รูปแบบการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลทางสถิติ โดยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรตามแบบวัดซ้ำ (Repeated Measures Multivariate Analysis of Variance : MANOVA) จากค่า Within Subjects โดยวิธีของ Pillai's Trace Wilks' Lambda Hotelling's Trace และของ Roy' Largest Root พบว่าผลการทดสอบตรงกันทั้ง 4 คน โดยมีค่า Sig น้อยกว่าค่าระดับนัยสำคัญที่ผู้วิจัยตั้งไว้ที่ .05 แสดงว่า การประเมินผลหลังจากการทดลองมีความแตกต่างกันในระดับนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผลการดำเนินงานดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน ซึ่งสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

7.2.1 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ด้านความเลื่อมใสในพรรคการเมือง พบว่าข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านจันทร์เกษม เปรียบเทียบ อัตราส่วนความรู้ความเข้าใจของกลุ่มก่อนการทดลอง และหลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานดีขึ้น และการทดสอบค่าเฉลี่ยทีละตัวแปรย่อย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับเลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรทท์ (Lester W. Milbrath. 1968 : 153) บุคคลมีความเลื่อมใสในพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง และยังมีแนวโน้มที่จะมีความสนใจทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น

และจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่าหลังการทดลองกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านจันทร์เกษม ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีข้อสังเกตมีการติดตามผลการดำเนินงาน หลังจากได้ผ่านการอบรมสัมมนามาแล้ว มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพรรคการเมืองเพิ่มมากขึ้น ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงบทบาทที่แท้จริงในระบบพรรคการเมืองอย่างถูกต้องว่าประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านระบบพรรคการเมืองอย่างไร

7.2.2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง พบว่าข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านจันทร์เกษม เปรียบเทียบอัตราส่วนความรู้ความเข้าใจของกลุ่มก่อนการทดลอง และหลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคี่ขึ้น และการทดสอบค่าเฉลี่ยทีละตัวแปรย่อย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าผลการดำเนินงานคี่ขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ กมล สมวิเชียร (2516 : 91) กล่าวว่า อิทธิพลของสื่อมวลชน มีบทบาทในการถ่ายทอดข่าวสารความเคลื่อนไหวและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมือง ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับวิถีชีวิตและค่านิยม เพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ถือเป็นตัวจักรที่สำคัญในการให้ความรู้ ความคิด ประสพการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง ทักษะคติ แบบแผนในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน และจากแนวคิดของ เจมส์ เดวิด บาเบอร์ (James David Barber.1972 : 27) กล่าวว่าค่านิยมของคนในสังคม ก็มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่จะกระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกร่วมด้วย นอกจากนี้ สิทธิพันธ์ พุทธหนู (2541 : 373-374) ที่กล่าวว่า การสื่อสารช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคล การสื่อสารทางการเมืองก็เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองเช่นกัน

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่าหลังการทดลองกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านจันทร์เกษม ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีข้อสังเกตจากการติดตามผลการดำเนินงาน หลังจากได้ผ่านการอบรมสัมมนาแล้ว ประชาชนมีความสนใจข่าวสารทางการเมืองไม่ว่าด้านใดเช่นสื่อสารทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ประชาชนให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น และประชาชนมีการพิจารณาเลือกสื่อมากขึ้นว่ามีเหตุผล การรายงานตรงตามข้อเท็จจริงมากน้อยแค่ไหนประชาชนมีความรู้ ความคิด ทักษะคติมากขึ้น ในการพิจารณาข่าวสารการเมือง

7.2.3 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง พบว่าข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านจันทร์เกษม เปรียบเทียบ อัตราส่วนความรู้ความเข้าใจของกลุ่มก่อนการทดลอง และหลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคี่ขึ้น และการทดสอบค่าเฉลี่ยทีละตัวแปรย่อย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าผลการดำเนินงานคี่ขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับโรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahl, 1961 : 120) ที่เชื่อว่าในประสิทธิภาพทางการเมือง และการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองทั้งสองมีอิทธิพลต่อกันและกัน ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ทำให้เชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้นไปด้วย

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่าหลังการทดลองกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านจันทร์เกษม ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีข้อสังเกตมีการติดตามผลการดำเนินงาน หลังจากได้ผ่านการอบรมสัมมนาแล้ว ประชาชนมีความสนใจตนเองในเรื่องความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ว่าตนเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ตามความสนใจของตนเพิ่มมากขึ้น สามารถนำความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเมืองไปเสนอต่อนักการเมือง หรือผู้บริหารบ้านเมืองในทุกระดับ ได้ตอบสนองความต้องการหรือความคิดเห็นที่ได้แสดงให้ทราบ ทำให้ประชาชนมีความสนใจในเรื่องการเมืองมากขึ้น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

8.1.1 ข้อเสนอแนะการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สามารถนำรูปแบบทั้ง 3 ด้านไปใช้ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ในทุกพื้นที่ ทั้งนี้ควรจะต้องมีการจัดอบรมสัมมนา ศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเรื่องการเมืองเมือง ให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความคิด องค์กรความรู้ ความเข้าใจในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ควรจะจัดทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยขึ้นพื้นฐานที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมรับใช้สังคม

8.1.2 ข้อเสนอแนะกับส่วนราชการ และภาคเอกชน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ด้าน ไปจัดทำแผนการอบรมสัมมนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ทางการเมืองให้กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ในภาคเอกชนควรเปิด โอกาสให้พนักงานหรือลูกจ้างในการดูแลของภาคเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกในสิ่งที่สามารถจะกระทำได้ที่อยู่ในขอบเขต

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดยโสธร ที่เป็นเพียงหมู่บ้านหนึ่งจากทั้งหมด 885 หมู่บ้านและทำการอบรมการกรอบที่ผู้วิจัยกำหนดไว้เพียงสมาชิกบางส่วนเท่านั้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลได้สะดวก จึงควรให้มีการศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในเขตพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากที่ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้ ก็จะทำให้ประชาชนทุกคนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ทุกคนควรจะ ได้มีส่วนร่วมเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าในระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม

8.2.2 ควรให้มีการศึกษาการสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดยโสธรอีก 2 ปีวิจัย ที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกประเภท ที่เหลือตัวแปรที่มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ อิทธิพลของการทำสัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้กับชุมชน และความศรัทธาในตัวแทนการเมือง หากได้ดำเนินการวิจัยต่ออีกทั้ง 2 ตัวแปร และควรจะให้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเด็นการอบรมสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา 2 ประเด็น นอกเหนือจากรูปแบบใน 3 ตัวแปรที่ได้ปฏิบัติแล้ว (ประเด็นเนื้อหาที่อบรมสัมมนา อยู่หน้าภาคผนวก หมวด จ) จะทำให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังจะทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

8.2.3 ควรมีการวิจัยเพื่อกำหนดมาตรฐาน ตัวชี้วัด และเกณฑ์ในการประเมินมาตรฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน